

*Dag
van
het Jodendom*

17 januari 2012

rkkerk
.nl

Zorg voor de naaste

17 JANUARI 2012: VIJF JAAR DAG VAN HET JODENDOM

door Tineke de Lange & Günther Sturms

Het begon in 1990: de Rooms-Katholieke Kerk in Italië hield op 17 januari haar eerste jaarlijkse dag van studie en bezinning over de relatie tussen christenen en Joden. Intussen heeft het Italiaanse initiatief navolging gevonden in drie andere landen, waaronder Nederland.

Die navolging is te danken aan een actieve oecumenische werkgroep in Milaan, genaamd Teshuvà ('ommekeer'). Deze werkgroep bracht het idee van een jaarlijkse Dag van het Jodendom op de agenda van de Europese Oecumenische Assemblee (1997). En met succes: de Poolse kerken zetten de Dag van het Jodendom al in 1998 op de kalender, Oostenrijk volgde twee jaar later. De Nederlandse bisschoppen startten met deze dag in 2008. In 2012 viert dus de Nederlandse Dag van het Jodendom zijn eerste lustrum.

Op 17 januari 2008 kwamen alle bisschoppen van Nederland in Amsterdam bij elkaar voor deze eerste Dag van het Jodendom. Zij spraken met een groot aantal rabbijnen. Gezamenlijk bezochten zij het Joods Historisch Museum. Dit was een prachtige start van de Dag van het Jodendom in Nederland. Vanaf 2009 werd telkens een centraal thema uitgewerkt. Zo stond in 2009 de omgang met de heilige Schrift centraal. In 2010 werd aandacht besteed aan rituelen in het dagelijks leven. In 2011 stonden de Joodse feest- en gedenkdagen centraal. De afgelopen jaren zijn pastorale beroepskrachten en vrijwilligers telkens voorbereid op de Dag van het Jodendom door middel van een impulsdag. Op deze studiebijeenkomsten werden inleidingen verzorgd over het centrale thema en werd werkmateriaal uitgedeeld. Zo werden impulsdagen georganiseerd in Tilburg en Amsterdam.

Er is ook een website ontwikkeld (www.dagvanhetjodendom.nl) met veel achtergrondinformatie en materiaal voor parochies. Tevens heeft Rkkerk.nl de afgelopen jaren regel-

Joods Hospice Immanuel, Amsterdam

matig aandacht besteed aan het jodendom en de Dag van het Jodendom. In 2009 werd een special uitgebracht.

En nu wordt de Dag van het Jodendom voor de vijfde keer georganiseerd. Het centrale thema voor de komende twee jaren is zorg. Op 17 januari 2012 staat zorg voor de naaste centraal. Zorg vanuit jodendom en christendom voor o.a. zieken, gedetineerden, rouwendenden en dak- en thuislozen. In 2013 staat zorg voor de maatschappij centraal. Hoe gaan we om met bijvoorbeeld het milieu?

Op 26 oktober jl. is een impulsdag georganiseerd in Arnhem. Het thema was 'Zorg voor de naaste'. In de Arnhemse sjoel kwamen 50 geïnteresseerden bij elkaar. Mgr. Gerard de Korte en opperrabbin Binyomin Jacobs verzorgden inleidingen vanuit Joods en rooms-katholiek perspectief. Hierna werden diverse workshops verzorgd. Tevens werd de nieuwe website van Dag van het Jodendom gepresenteerd. Na vijf jaar was het hoog tijd voor een nieuwe look. Op deze website staan links naar belangrijke documenten, leerhuizen en synagogen. Ook is het materiaal van de afgelopen jaren hier te vinden.

En wat gebeurt er in de landen die Nederland zijn voorgegaan? Sinds 2005 werken in Italië de Rooms-Katholieke Kerk

en Joden samen aan een project rond de Tien Woorden (Exodus 20). Dit jaar stond het vijfde gebod centraal, 'Eert uw vader en uw moeder' (Exodus 20:12). De komende Dag van het Jodendom zal gaan over het zesde gebod, 'Gij zult niet moorden'. Materiaal daarvoor is nog in de maak; het materiaal van voorgaande jaren is nog te vinden op de website van de Italiaanse bisschoppenconferentie. Op 17 januari zelf worden op verschillende plaatsen lezingen gehouden. Vooral het bisdom Milaan en de Raad van Kerken daar zijn actief.

In Oostenrijk bestaat sinds 1961 de Koordinierungsausschuss für christlich-jüdische Zusammenarbeit. De commissie, waarin de Oostenrijkse kerken en Joden samenwerken, publiceert elk jaar een viering voor de Dag van het Jodendom. Daarnaast werkt de commissie samen met anderen aan de organisatie van seminars en lezingen. Het zwaartepunt ligt in Wenen, maar ook Graz en Sankt Pölten kennen een comité voor dialoog.

Polen is het land waar het meest werk wordt gemaakt van de Dag van het Jodendom. Grote promotor is de Poolse Raad voor Christenen en Joden. Ook de Bisschoppelijke Commissie voor Oecumene levert een substantiële bijdrage aan het programma. Zo ontwikkelt de bisschoppelijke commissie jaarlijks een liturgieviering rond het gekozen thema en verspreidt de bisschoppenconferentie dit materiaal over de hele Kerkprovincie. De Poolse bisschoppen kiezen elk jaar een andere stad als landelijk centrum van de activiteiten. Daarnaast hebben steden als Warschau, Lublin en Poznan hun programma's, die vaak meerdere dagen beslaan. In een enkel geval (Poznan) wordt dit programma zelfs gepromoot door de plaatselijke VVV – en dan niet alleen in het Pools, maar ook in het Engels.

Dag van het Jodendom in Italië:
www.chiesacattolica.it/pls/cc_i_new/consultazione.mostra_pagina?id_pagina=3569

Gemeenschappelijke verantwoordelijkheid

Joden en christenen hebben gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van de samenleving.

Deze woorden sprak Paus Benedictus XVI op 22 september jongstleden tijdens zijn ontmoeting met vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap in Berlijn. Vanuit een dankbaar besef dat het Joodse volk en de katholieke Kerk een belangrijk deel van hun fundamentele tradities gemeenschappelijk hebben, wees hij erop dat een liefdevol verstaan van elkaar, in respect voor het zijn van de ander, altijd nog verder moet groeien en diep in de verkondiging van het geloof betrokken moet worden.

De Dag van het Jodendom, die jaarlijks in de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland wordt gehouden, wil aan dat verstaan een belangrijke bijdrage leveren. Het thema van dit jaar is: 'Zorg voor de naaste'. Vanuit het gezamenlijk geloof van het Joodse volk en de Kerk dat wij het leven te danken hebben aan God, onze Schepper, en dat Hij ons het leven van elkaar heeft toevertrouwd, zal stilgestaan worden bij de zorg voor de naaste vanuit joods en rooms-katholiek perspectief.

We hopen de komende Dag van het Jodendom er aan mag bijdragen dat Joden en christenen hun onderlinge band verrijkt mogen weten, ten dienste ook van onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van de samenleving, in het bijzonder voor degenen die onze zorg, hulp en aandacht nodig hebben.

Als nieuwe bisschop-referent voor de Betrekkingen met het Jodendom wil ik bij dezen graag mijn waardering uitspreken voor het vele werk dat mgr. drs. A.H. van Luyn S.D.B. als bisschop-referent voor de Betrekkingen met het Jodendom heeft verricht. Dankzij zijn inspanningen is er veel vriendschap en vertrouwen gegroeid tussen de verschillende Joodse gemeenschappen en de Kerk in ons land. Van harte hoop ik er aan bij te dragen dat die vriendschap en dat vertrouwen zich mogen blijven verdiepen en verrijken.

Mgr. drs. H.W. Woorts,
bisschop-referent voor de Betrekkingen met het Jodendom

EN DE EEUWIGE SPRAK TOT MOZES EN AHARON

door Binyomin Jacobs, opperrabbin

En de Eeuwige sprak tot Mozes en Aharon: Dit is de wet van de Tora, die de Eeuwige uitvaardigde. Hij zei: Draag de kinderen van Israël

op dat ze je een volkomen rode koe brengen, zonder gebrek, waarop nog geen juk gelegd is. Jullie moeten die aan de priester El'azar geven en die moet haar naar buiten de legerplaats brengen en men slacht haar waar hij bij is... Men verbrandt de koe voor zijn ogen... Een reine man verzamelt de as van de koe. Degene die de as van de koe verzamelt moet zijn kleren wassen en blijft onrein tot de avond... Wie een overledene aanraakt zal onrein zijn en zal (door de as van de rode koe) weer rein worden (numeri 19:1-13).

Als het goed is begrijpt u weinig tot niets van bovenvermelde passage uit de Bijbel. De as van een rode koe

maakt een onreine rein en degene die belast is met het reinigingsproces, de reine priester, wordt onrein!?

Een heiden vroeg aan Rabbi Jochanan ben Zakkai (de voorzitter van het Hoge Gerechtshof in Jawne na de verwoesting van de Tweede Tempel in Jeruzalem): Wat hier in de Tora staat lijkt op tovenarij! Iemand brengt een rode koe, die wordt geslacht, verbrand en van de as wordt een mengseltje gemaakt. Als iemand van jullie onrein is geworden door aanraking met een dode dan besprenken jullie hem twee – drie keer met het mengseltje en degene die de handeling verricht wordt dan onrein en de onreine wordt weer rein!?

Rabbi Jochanan ben Zakkai heeft toen aan de heiden gevraagd: Heb je nooit iemand gezien die bezeten was door een kwade geest waardoor hij zich gedroeg als een dwaas? Jazeker, antwoordde de heiden. Wat doen jullie

ZORG OM MENSEN

door Gerard de Korte, bisschop van Groningen-Leeuwarden

Onze tijd beleven veel Nederlanders als een tijd van onbehagen. De financiële zorgen van veel westerse landen; allerlei vragen rond

de integratie van nieuwe Nederlanders en het sombere nieuws over de conditie van het milieu, maken veel tijdgenoten angstig en onzeker. Is er nog een goede toekomst voor kinderen en kleinkinderen? Na de oorlog hebben wij gebouwd aan de welvaartstaat. Doel was het om mensen bestaanszekerheid te geven. De laatste jaren, zo zeggen sociologen, maken wij in ons land de omslag van een verzorgingsstaat naar een participatiestaat. Mensen moeten niet worden 'gepamperd' maar zijn zelf verantwoordelijk

voor hun leven en welzijn. Het is niet goed, zo is de redenering, om mensen te verzorgen van de wieg tot het graf. Mensen moeten niet passief wachten op vaders Staat maar zelf actief participeren. Meer marktwerking en efficiënter werken vormen het parool.

Actief burgerschap

Vanuit het katholieke sociale denken is er niets tegen participatie, decentralisatie en een grotere eigen verantwoordelijkheid. Maar kloppen de vooronderstellingen van de beleidsmakers? In de participatiestaat wordt een groter beroep gedaan op familie en vrienden. Mensen moeten omzien naar elkaar. De zoon moet een naaste zijn voor zijn

dan met zo iemand? Wel, antwoordde de heiden: Wij nemen de wortels van een bepaald soort plant, malen die en vervolgens verbranden wij die poeder en houden de bezetene boven de rook totdat de boze geest uit hem wordt verdreven en hij weer normaal is.

Zo, sprak de Rabbi, doen wij ook. Een mens die in aanraking is geweest met een dode heeft een onreine geest in zich gekregen. Om die eruit te verdrijven nemen wij de as van een rode koe, maken er een papje van, zoals jullie dat doen met de wortels, en met die as verdrijven wij de onreine geest. De heiden was tevreden met het antwoord en vertrok vol begrip, het was hem volkomen duidelijk.

Toen de heiden weg was vroegen de leerlingen: Rebbe, dit is toch geen antwoord! Hoe verklaart u aan ons deze passage uit de Tora? Hij antwoordde hen: Ik bezweer jullie: de dode maakt niet onrein en het mengsel met as maakt niet rein! G'd heeft wetten uitgevaardigd en regels bepaald en wij dienen te beseffen dat wij niet alles kunnen vatten. G'ds wegen zijn vaak niet te doorgronden.

bejaarde moeder en de buurvrouw voor de zieke overbuur. Maar deze veronderstelde vrijwillige mantelzorgers geven helaas in een groeiend aantal gevallen niet thuis. Wij stuiten hier op het pijnlijke gegeven dat de balans tussen individuele zelfontplooiing en actieve inzet voor familie en wijkgenoten veelal is verstoord. In onze laat - kapitalistische samenleving is het neo-liberale denken dominant. In recente tijden is het individu vaak op de troon gezet en kreeg de gemeenschap minder aandacht dan het eigen ik. In deze context kan het katholiek sociaal denken een heilzame inbreng hebben. Terecht wordt er vandaag de dag opnieuw nagedacht over het versterken van de burgerzin. De wereld draait niet om het eigen ego. Wij zijn geen losse atomen maar personen die in samenspraak met anderen tot ontplooiing komen. Iedere mens komt als persoon alleen maar tot zijn recht in gemeenschap met anderen. Juist de christelijke kerken zouden hun achterban kunnen stimuleren tot actief burgerschap. Een nieuwe aandacht voor het belang van solidariteit, gemeenschapszin en sociale cohesie is juist vandaag meer dan nodig.

“Ogenschijnlijk” heeft dit niets te maken met het onderwerp “de Joodse visie op Zorg”. “Ogenschijnlijk”, want in feite is dit de essentie van de Joodse visie op zorg! De ene mens is hoog begaafd, de ander verstandelijk gehandicapt. De een is ziek en de ander kerngezond. Waarom? G'ds wegen zijn niet te doorgronden, pijn en verdriet moeten we aanvaarden.

Maar tegelijkertijd eist diezelfde G'd van ons dat we er alles aan doen om de zieken te genezen, de zwakken te steunen en kommer en kwelling te voorkomen. Begrijpen we deze contradictio in terminis?

In gezamenlijkheid accepteren we dat de mens niet alles kan vatten en dat G'ds wegen vaak niet te doorgronden zijn. Dat delen we met elkaar, als gelovigen, als medemensen die G'ds leiding aanvaarden onder alle omstandigheden. Dit geloof verbindt ons, dit hebben we gemeen en dus hebben we ook de opdracht om samen deze diepere betekenis van het leven aan hen die dit (nog) niet willen aanvaarden, te verkondigen.

Barmhartigheid

Een van de meest bekende parabels in het evangelie gaat over de barmhartige Samaritaan. Deze man is begaan met een gewonde mens die in handen van rovers in gevallen. In het voetspoor van de Samaritaan, in wie de gestalte van Christus zelf valt te ontdekken, kunnen ook wij steeds meer naaste worden. Ik denk dan aan de naaste dichtbij maar ook aan de verre naaste. Feitelijk gaat het dan veelal om kleine daden van menselijkheid. Van het bezoeken van een eenzame bejaarde tot het collecteren voor een goed doel. Van het meehelpen aan een jeugdkamp tot het ophalen van een zieke voor een kerkdienst. Maar ik denk ook aan een schrijfavond voor Amnesty International, de steun aan het vredeswerk of de inzet voor een milieuoorganisatie. Mensen zijn geroepen tot omzien naar elkaar. Voor een christen heeft dat alles direct te maken met de navolging van Jezus Christus. Wie leeft in vriendschap met Hem zal dat zichtbaar maken in zorg om en solidariteit met Zijn mensen.

DE ZORG VOOR DE ROUWENDEN

de Joodse visie

door Sasja Martel,

oprichter en directeur van het Joods Hospice Immanuel Amsterdam

Het troosten van de rouwenden behoort bij de daden van verbondenheid (*gemiloet chassadiem*) die zonder maat en dus grenzeloos zijn. Op iedereen rust de heilige plicht om een rouwende te troosten.

Rabbi Chiya bar Abba werd ziek en Rabbi Jochanan ging naar hem toe. Hij zei hem: Accepteer jij het lijden? Hij zei hem: Nee, en ook niet de beloning ervoor. Hij zei hem: Geef mij jouw hand. Hij gaf hem zijn hand en hielp hem opstaan. Rabbi Jochanan werd ziek en Rabbi Chanina ging naar hem toe. Hij zei hem: Accepteer jij het

lijden? Hij zei hem: Nee, en ook niet de beloning ervoor. Hij zei hem: Geef me jouw hand. Hij gaf hem zijn hand en hielp hem opstaan. Waarom? Laat Rabbi Jochanan zelf opstaan! Antwoord: De gevangene kan zichzelf niet bevrijden.

[Talmoed bavli Berachot 5b]

Troost na de begrafenis

'Troost uw vriend niet, zo lang zijn dode voor hem ligt' is een voorschrift uit de joodse traditie die enorm veel wijsheid in zich bergt. Zo lang de dode niet begraven is, zijn zowel de nabestaanden als de gemeenschap bezig met 'het respect voor de dode' en niet met 'het respect voor de levenden' of de troost voor de nabestaanden. Dit betekent dat ook de gemeenschap verplicht is mee te helpen aan een zo snel mogelijke doch respectvolle begrafenis. Het troosten van de rouwenden is hier niet op zijn plaats, aangezien de familie nog te veel in shock verkeert, en ontroostbaar is. De gemeenschap troost de rouwenden zeer intensief zodra de begrafenis voorbij is, gedurende de rouwweek, de *sjiwwe*.

De eerste week van rouw, de *sjiwwe*

Het rouwhuis is vóór het vertrek naar de begraafplaats in orde gebracht om een aantal mensen te herbergen tijdens die rouwweek. De begrafenisonderneming (*chevra kaddisja*) zorgt voor de lage rouwstoeltjes, waar de rouwenden in die week op zitten, en dagelijks voor een voldoende aantal mannen die het avondgebed en ochtendgebed zeggen. Ook zorgt de onderneming voor voldoende gebedenboeken en keppeltjes. Elke avond (behalve op sjabbat) komen tientallen mensen naar het rouwhuis om de rouwenden te troosten. Zij troosten de familie met woorden en bieden haar de zogenoemde 'maaltijd van herstel' aan, bestaande uit een ei en wat brood. Deze rituele maaltijd gebeurt tegenwoordig direct na de begrafenis. Maar in deze eerste rouwweek zorgt de gemeenschap voor de rouwenden: maaltijden worden gemaakt, de koffie en thee voor de bezoekers worden verzorgd. De rouwenden hoeven niets te doen. Ze mogen zich geheel en al wijden aan hun verdriet. De zorg voor de rouwenden bestaat dus niet alleen uit mooie woorden maar vooral uit concrete zorg! De rouwenden (volgens bijbels voorschrift zijn dit de zeven verwanten: vader, moeder, broer, zus, zoon, dochter, echtgenoot) verblijven

een week lang met elkaar in het rouw huis en werken niet. Meestal hoeft men ook niet te koken. Men houdt zich niet bezig met die dingen die men normaliter in het dagelijkse leven wel doet: luxueus baden, strijken, kleren wassen, seksuele omgang, trouwen, naar feesten gaan et cetera. Elke dag staat de deur open om de troostenden, die niet per se bekenden zijn, binnen te laten. De rouwenden hoeven niet op te staan om een bezoeker te begroeten en het initiatief om te praten ligt ook bij hen. Dit vergemakkelijkt een bezoek aan het rouw huis. Want vaak vraagt men zich immers af: wat moet ik zeggen? Hoe moet ik mij gedragen? In de Joodse traditie worden allerlei handreikingen geboden die het zowel voor de rouwenden als voor de bezoekers makkelijker maken. De rouwenden moeten niets, de bezoekers mogen niets: de rouwenden staan centraal en zij bepalen of zij willen praten en met wie. De bezoekers wachten in feite af of de rouwenden met hen willen praten. Tot die tijd kunnen bezoekers met elkaar praten, of kan men gewoon zwijgend aanwezig zijn.

Zelfs als in de hemel de poorten van het gebed zijn gesloten, die van de tranen niet.

[Talmoed bavli Berachot 25b]

Troost is een van de moeilijkste zaken in het leven en toch denkt men er vaak het makkelijkst over. Als je iemand wilt troosten moet je je afvragen wat hij of zij nodig heeft, en niet uitgaan van je eigen ideeën hieromtrent. De Joodse traditie sluit hier naadloos bij aan. Door deze gang van zaken worden nabestaanden geholpen om het verlies in fasen te verwerken en kunnen zij geleidelijk terugkeren naar het dagelijkse leven met zijn verplichtingen in de gemeenschap. Het is een eerste stap op weg naar herstel, waarin de gemeenschap de rouwende voortdurend bijstaat.

Hoe verder?

Na een week van intensieve rouw gaat men weer langzaam maar zeker over tot de orde van de dag met een aantal uitzonderingen. Want de eerste dertig dagen na de begrafenis worden als rouwperiode gezien. Men scheert zich bijvoorbeeld nog steeds niet, gaat niet naar feesten toe en zegt dagelijks het *kaddiesj* gebed (traditioneel uitgelegd als een gebed voor de overledene, maar eigenlijk een lofprijzing van God). De sociale verplichtingen komen

ook terug. Na het verlies van ouders rouwt men twaalf maanden. In de rest van het eerste rouwjaar blijft er thuis een lichtje branden voor de overledene en gaan de directe nabestaanden nog niet naar feesten. Wel schenken zij geld voor liefdadige doelen. Aan het eind van het rouwjaar, als afsluiting van deze fase in het rouwproces, is meestal de steenzetting, waarbij de gemeenschap weer aanwezig is. Een grafsteen – *matseewa* genoemd – hoort eenvoudig te zijn en niet versierd. Meestal worden alleen de naam en de data van geboorte en overlijden vermeld, en meestal ook de afkorting TNTsBH: 'Moge zijn ziel gebonden zijn in de bundel van het leven', dat wil zeggen: 'Moge de overledene in de herinnering van de levenden voortleven'. Jaarlijks op de Joodse sterfdatum (*Jahrzeit* genoemd of ook wel jaartijd) zegt men het *kaddiesj* gebed, steekt men een bijzondere kaars aan (*neer nes-jama*) en bezoekt men het graf.

Samenvatting

In de Joodse traditie speelt de rouwverwerking van het individu zich af binnen de gemeenschap. Staat tot de begrafenis het respect voor de overledene centraal, na het sluiten van het graf krijgen de rouwenden alle aandacht van de gemeenschap en worden ze getroost. De rouwenden worden veel rituelen aangereikt om langzaam maar zeker hun verdriet te verwerken en hun plaats in het leven en de gemeenschap weer in te nemen. Want uiteindelijk gaat het leven door.

Voor meer informatie:

Sasja Martel, *Sterk als de Dood, sterven en rouw in Joods perspectief* (2004)

www.joodshospiceimmanuel.nl

ZORG VOOR GEDETINEERDEN

door rabbijn Shimon Evers

Josef, de eerste gevangenisrabbijn

Het is eigenlijk allemaal begonnen bij Josef, de zoon van onze aartsvader Jakow. Op onterechte gronden was Josef in de gevangenis beland in Egypte. Hij was als slaaf verkocht en de vrouw van zijn baas Potifar zocht toenadering tot hem. Toen Josef dit weigerde, werd hij vals beschuldigd, dat juist hij de toenadering tot haar had gezocht. Hoewel zijn meester Potifar wist dat zijn vrouw loog, werd Josef toch in de put gegooid. Maar ook in de gevangenis was God met Josef en hij vond gunst in de ogen van de directeur van de gevangenis. Josef kreeg de zorg voor de medegedetineerden, en ziedaar de eerste gevangenisrabbijn.

De huidige Joodse Geestelijke Verzorging voor gedetineerden

Met een groot aantal collega's van andere geestelijke stromingen samen doen verschillende rabbijnen hun best om geestelijke zorg te verlenen aan gedetineerden van Joodse afkomst. De meesten van ons zijn parttime in dienst en hebben naast hun gevangeniswerk nog een

Joodse gemeente. Naast mijn gevangeniswerk, ben ik actief voor de Joodse Gemeente Amersfoort en het IPOR, het Inter Provinciaal Opper Rabbinaat en twee dagen per week sta ik voor de klas op de Joodse Scholengemeenschap Maimonides in Amsterdam. Het aantal Joodse gevangenen is niet zo heel groot, maar wel verspreid over Penitentiare Inrichtingen in het hele

land. Vandaar dat we veel moeten reizen, soms om één enkele man of vrouw te bezoeken. Wij allen hebben meerdere PI's onder onze hoede. Zelf kom ik o.a. in de Bijlmerbajes, de Koepel in Haarlem, maar ook in Leeuwarden, Ter Apel en Zutphen.

De zorg voor de gedetineerde van Joodse afkomst

De meeste van onze collega's van de andere denominaties hebben diensten op vrijdag, zaterdag of zondag en organiseren bijeenkomsten. Gezien het kleine aantal Joodse gedetineerden en hun verspreiding over de PI's in het land en binnen de PI's vaak op verschillende afdelingen lukt het maar sporadisch om diensten te organiseren. Bovendien zijn diensten meestal op de sjabbat of op feestdagen en dan geldt voor ons een reisverbod. De hoofdmoot van ons werk bestaat uit individuele gesprekken. Ik geef er de voorkeur aan om dit soort gesprekken op cel te voeren, al kan dat niet altijd. In de cel is de gedetineerde toch in zijn omgeving en dat geeft mij soms ook de gelegenheid om een beetje een beeld te krijgen wie de persoon is.

Het persoonlijke gesprek

Het gesprek kan gaan over allerlei zaken die voor de gedetineerde van belang zijn, maar ook soms gewoon over koetjes en kalfjes. Vaak hebben gedetineerden het moeilijk met het feit dat ze hun dierbaren niet kunnen zien en dan kan het soms wat opluchting geven om daar over te spreken. Zeker voor gedetineerde uit het buitenland zijn wij vaak het enige aanspreekpunt dat ze hebben. Hoewel lang niet alle buitenlandse gedetineerden uit Israël komen is het voor een Israëliësch gedetineerde natuurlijk heel fijn als hij Hebreeuws kan spreken. De meesten van ons spreken goed Hebreeuws. Soms hebben de gesprekken een enorme diepgang. Er zijn gedetineerden die echt oprecht spijt hebben van wat ze gedaan hebben en dan kunnen wij vanuit de Joodse traditie ons best doen om een luisterend oor te bieden. Immers de Joodse traditie kijkt naar elk individu als iemand die zelf verantwoordelijkheid draagt voor zijn daden en zelf ook de kracht in zich heeft om met zichzelf en zijn omgeving en zijn Schepper in het reine te komen. Natuurlijk is dit niet eenvoudig, maar God geeft ieder mens de potentie om tot inkeer te komen.

Rabbijn Shimon Evers

Tesjoewa

Het Joodse begrip hiervoor is 'Tesjoewa', dat vaak verkeerd vertaald wordt met berouw. Een betere vertaling is 'terugkeer'. Terugkeer tot het wezenlijke in je en terugkeer tot je band met God. De Joodse traditie heeft dit begrip Tesjoewa verder uitgewerkt en leert ons dat het bestaat uit drie componenten: a) spijt over het verleden, b) de zondebelijdenis en c) het op zich nemen voor de toekomst om het beter te doen. Wij proberen het luisterend oor te zijn voor de gedetineerde en proberen hem te stimuleren om in de periode dat hij achter de deur zit, de tijd goed te gebruiken om zo later, eenmaal buiten, niet weer de fout in te gaan. De eerlijkheid gebiedt dat het bovengenoemde lang niet altijd gehaald wordt en helaas zijn er soms cliënten, die na verloop van tijd weer terug komen, maar het komt zeker voor dat je af en toe de juiste persoon bent op de juiste plaats.

Samen leren, samen bidden

Het leren, het 'lernen', neemt een zeer belangrijke plaats in binnen het jodendom. En soms wordt er tijdens een

bezoek aan een cliënt, echt gelerned of worden allerlei Joods juridische zaken doorgenomen. En een ander keer heeft een cliënt behoefte aan een gebed en bieden wij hem de mogelijkheid om een gebed uit te spreken. Soms doen we het samen en soms zit ik in stilte er bij en luister en kijk hoe hij zijn gebed uitspreekt. Een enkel keer ben ik wel eens jaloers op de intentie waarmee iemand zijn gebeden uitspreekt, al weet ik dat hij ook een goede reden heeft om te bidden.

De praktische zorg

Tot slot is de gevangenisrabbijn ook het aanspreekpunt voor allerlei praktische zaken die van belang zijn voor de Joodse gedetineerde. Denk hierbij aan koosjer eten, studieboeken, gebedsriemen, een Joodse kalender, enz... En vaak kan een gesprekje met een bewaker of met een afdelingshoofd een boel verduidelijken, waardoor het Joodse leven voor de cliënt een beetje aangenamer wordt, zelfs al zit hij voor langere of kortere tijd binnen de beperkingen van een penitentiaire instelling.

De nazorg

door Walther Burgering,
pastor

Al meer dan 30 jaar bestaat de stichting Exodus, nu landelijke vereniging samenwerkende Exodushuizen. In deze huizen worden ex-gedetineerde mannen en vrouwen opgevangen en tussen een half jaar en anderhalf jaar begeleid middels een stevig programma dat gebouwd is op de pijlers: wonen, werken, relaties en zingeving. Veel pastores en dominees zijn actief binnen deze huizen, die een positief uitstroompercentage van 57 % hebben. Hoog voor deze werksoort. Het betekent dat veel ex-gedetineerden behoefte hebben om goed begeleid te worden bij hun (sociale) terugkeer in de maatschappij.

De overheid heeft de laatste jaren een poging

gedaan de hoge drempel te slechten voor wat betreft de overgang 'van binnen naar buiten', maar veel verder dan een bureaucratische aanpak is zij nog niet gekomen. De persoonlijke begeleiding ligt nog heel vaak in handen van kerkmensen (en die zijn daar ook goed in). Op het religieuze vlak is er een poot in de nazorg bijgekomen. In 2002 startte het netwerk kerken met stip, een landelijk project dat een verzamelplaats is van geloofsgemeenschappen die gastvrij staan ten opzichte van ex-gedetineerde mannen en vrouwen. Inmiddels worden 67 geloofsgemeenschappen geafficheerd als kerk met stip en worden honderden ex-gedetineerde mensen opgevangen in een (nieuw) sociaal en religieus netwerk. Intussen zijn de andere denominaties geïnteresseerd in de integrale aanpak van Exodus en zullen in de toekomst wellicht andere godsdienstige varianten op dit Exodusprogramma het levenslicht zien.

www.exodus.nl / www.kerkenmetstip.nl

DE EIGENHEID VAN JOODS MAATSCHAPPELIJK WERK

In gesprek met Chris Kooyman

*door Leo Geurts,
lid werkgroep Dag van het Jodendom*

Het woord 'vertrouwensbreuk' is een sleutel om veel van ons werk te verstaan.

Aan het woord is drs. Chris Kooyman, van huis uit socioloog, werkzaam als staffunctionaris bij Joods Maatschappelijk Werk (JMW), waarvan het hoofdkantoor in Amsterdam is. Om binnen te komen moet je door een veiligheidssluis die door een hartelijke medewerker wordt bediend. Veiligheidsmaatregelen omdat antisemitisme blijkbaar telkens de kop opduikt en Joden en Joodse instellingen nog steeds belaagd worden. JMW is er voor alle mensen met een Joodse achtergrond in Nederland. Dat zijn er procentueel niet zoveel (0,3) maar in absolute getallen toch rond de 55.000. JMW is o.a. belast met de uitvoering van de Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers dat natuurlijk over de oorlogsslachtoffers van de eerste generatie gaat, in het bijzonder de Joodse kinderen die vlak voor en tijdens de oorlog geboren zijn. Maar ook velen van hen die vlak na de oorlog geboren zijn kloppen bij JMW aan. Bij JMW ervaren ze dagelijks dat de oorlog niet voorbij is en ze nemen dat serieus. En met die specifieke kennis bieden ze hulp aan.

Wat is de grond voor Joods Maatschappelijk Werk?

Vanuit de cliënt gezien gaat het op de eerste plaats om veiligheid die ervaren mag worden. Vanuit de hulpverlener gaat het om volkomen op de hoogte te zijn van gevoeligheden die leven, van de geschiedenis die de Joden in Nederland hebben doorgemaakt, van gebruiken en regels die in het Jodendom leven.

Bij de Joodse gemeenschap en dus bij veel Joden in Nederland zijn de gevolgen van een vertrouwensbreuk tussen hen en de Nederlandse samenleving nog steeds

aanwezig. De vertrouwensbreuk ontstond in en direct na de oorlog toen bleek dat de Nederlanders, die voor de oorlog als tolerant en veilig bekend stonden, volop meewerkten aan de deportatie van 110.000 Joodse medelanders. Een paar honderd Duitsers waren genoeg, de rest werd door Nederlanders gedaan. En na de oorlog waren huizen en goederen verdwenen, en ook om de 'teruggave' van kinderen moest gevochten worden. Pas in de jaren '60 kwam er meer aandacht voor de slachtofferkant. Maar het gevoel van 'onveilig' en 'oppassen voor' was bij veel Joodse volwassenen en kinderen al in de genen gaan zitten. Veel

Het gaat ons niet om de zuil, het gaat ons om het welzijn van individuele Joodse mensen en hun partners.

Chris Kooyman

individuele problematiek van vijftigers en zestigers is zo te verklaren. Veel rechtszaken die nog spelen over het beheer van goederen en erfenissen gaan in wezen om de kwestie van de vertrouwensbreuk. 'Dit laten we ons niet weer gebeuren'. En ook de felle anti-Israël houding ten gunste van de Palestijnen roept bij veel kritische Joden in Nederland diezelfde breuk weer op. Zo worden ze naar hun gevoel in een spagaat geduwd die zij eigenlijk niet willen.

Is JMW te vergelijken met het maatschappelijk werk in de oude verzuilde instellingen?

In de oude zuilen (katholiek, protestants, socialistisch...) ging het er om binnen de zuil een volledig levensprogramma aan te bieden van de wieg tot het graf. Dat heeft

bij de Joden nooit zo gespeeld omdat zij een kleine minderheid waren. Er moest altijd al samen gewerkt worden met anderen. JMW is ontstaan omdat de slachtofferproblematiek specifiek bleek te zijn. En nog steeds blijkt de problematiek waar wij mee te maken hebben in onze doelgroep specifiek te zijn. Bij sociale en culturele programma's moet de omgeving – in de vorm van leiding en groep – veilig zijn. Het 'Jood-zijn' van de deelnemers moet – in alle verscheidenheid die ons ook als individuen eigen is – als een kern veilig zijn. In een aantal sociale en culturele programma's bieden wij ook scholing in het jodendom aan, kennisname van de cultuur en de gebruiken. En dat is voor velen een versterking van de identiteit. Het gaat ons niet om de zuil, het gaat ons om het welzijn van individuele Joodse mensen en hun partners. In de praktijk blijken wij een flexibele organisatie te zijn met veel dwarsverbanden. Het maatschappelijk werk voor oorlogsgetroffenen is maar één van de vijf takken waarop we assisteren. Groepswork, jeugdzorg, individuele hulpverlening en vluchtelingen- en migrantenwerk horen ook bij onze hulpverleningstaken. Een tiental jaren geleden werden we ingeschakeld om honderden Russische vluchtelingen op te vangen en te begeleiden. Dat kan mede door een flexibele inzet van ons personeel en dankzij een groot netwerk van vrijwilligers. En wij werken natuurlijk ook mee aan de actieve integratie van ongeveer 10.000 Israëli's hier in Nederland.

Wordt het werk van het JMW ook gedragen door religieuze motieven?

Dit is een ingewikkelde vraag. Sommigen van onze medewerkers zijn actief betrokken bij het werk van een syna-

gogale gemeente. Maar velen ook niet. Maar wij zijn en voelen ons wel joden. Vanuit mijn perspectief is het meer cultureel bepaald. In onze Joodse cultuur is er een grote gevoeligheid en aandacht voor de directe omgeving. Dat geldt zowel voor de wereld om ons heen als voor de mensen direct om ons heen. We zijn voorzichtig met het leven. We leven intens met onze gezinnen en familie. Dat levert dan soms ook strijd op, maar er is ook veel positieve aandacht voor elkaar. En er is ook een vanzelfsprekende inzet voor de maatschappij om ons heen. En dat alles gecombineerd met de geschiedenis die we hebben, levert dat veel gevoeligheid op. Dat draagt ons wel... In de thuiszorg die we leveren in Amsterdam, Amstelveen en Diemen werken natuurlijk ook veel mensen met een niet-Joodse achtergrond. Vóór ze aan het werk gaan worden zij eerst vertrouwd gemaakt met een aantal gevoeligheden. En daar horen een aantal gebruiken en feestdagen ook bij. Opnieuw dus de gevoeligheden, maar dat noem ik niet meteen religieuze motieven.

Voor meer informatie:

www.joodswelzijn.nl

COLOFON

Dit katern is een uitgave van het Secretariaat van de Rooms-Katholieke Kerkprovincie in Nederland (SRKK) en verscheen bij Rkkerk.nl jaargang 9, nr. 17.

Samengesteld door: Günther Sturms, projectcoördinator Dag van het Jodendom/SRKK

Met bijdragen van: Tineke de Lange, mgr. Gerard de Korte, opperrabbin Binyomin Jacobs, Walther Burgering, rabbijn Shimon Evers, Sasja Martel, Leo Geurts, mgr. Herman Woorts, Chris Kooyman

Opmaak: Marlou Smit/SRKK

Foto omslag: Collectie Joods Historisch Museum Amsterdam. Uit: Fotozuil Joods Leven in Amsterdam, 1999-2002, Anita Frank en Pauline Prior.

De **Katholieke Raad voor Israël (KRI)** houdt zich binnen de rooms-katholieke Kerk in Nederland bezig met de joods-christelijke dialoog. Daartoe ontplooit de Raad verschillende activiteiten op het terrein van studie, ontmoeting en publicatie. Dat het christelijke geloof een joods hart heeft, blijft voor veel mensen een onwennig gegeven. Toch is de ontmoeting met het jodendom als levende godsdienst een 'eye-opener'. Het geeft een nieuwe kijk op het eigen geloof en leert respect te hebben voor dat van de ander. De KRI werkt er daarom aan de kennis van het jodendom onder katholieken te vergroten en stimuleert de ontmoeting tussen katholieken en joden, ten dienste van elkaar en van de samenleving.

Kroniek

Wie met de KRI kiest voor de ontmoeting met het levende jodendom, kan niet om de Kroniek heen. Dit KRI-informatiebulletin met bijdragen van opinieleiders in de joods-christelijke dialoog, verschijnt vier maal per jaar. Voor nieuws over de joods-christelijke betrekkingen, belangrijke activiteiten en interessante boeken is de Kroniek onmisbaar. Experts laten hun licht schijnen op tal van onderwerpen die in ruime zin samenhangen met de joods-christelijke dialoog. Als kennismaking staan oude jaargangen van de Kroniek online. Een jaarabonnement kost slechts € 15,-. Voor een abonnement kunt u contact opnemen met de KRI.

Werkmateriaal voor parochies

De Katholieke Raad voor Israël heeft speciaal voor parochies werkmateriaal ontwikkeld om de joods-christelijke dialoog te bevorderen. Op de website van de KRI staat een aantal catechetische katernen, die u zo kunt downloaden en gebruiken. Thema's van de katernen zijn o.a. Pasen en Pasen, bar/bat mitzwa en vormsel en het bijbelboek Jona. Voor de katernen zie www.kri-web.nl.

[Katholieke Raad voor Israël](http://www.kri-web.nl) / Biltstraat 121 / 3572 AP Utrecht / Postbus 13049 / 3507 LA Utrecht
[T] 030 2326931 / 2326925 / www.kri-web.nl / info@kri-web.nl

Katholieke Raad voor Israël

Dag van het Jodendom

Home

Documenten

Thema's

Columns

Praktisch

Impulsdag

Contact

bezoek de vernieuwde website
boordevol praktisch werkmateriaal

God van onze vaders
U koos Abraham en zijn nakomelingen uit
om Uw Naam tot de volkeren te brengen
www.dagvanhetjodendom.nl

Collectie Joods Historisch Museum, Amsterdam. © Rami Katz